

Beata Szluz

"Etyczno-społeczne aspekty bezrobocia w świetle doświadczeń polskich", Jarosław Koral, Warszawa 2004 : [recenzja]

Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej 11, 329-332

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jarosław Koral, *Etyczno-społeczne aspekty bezrobocia w świetle doświadczeń polskich*, Warszawa 2004, ss. 239.

Ostatnio na rynku wydawniczym ukazała się interesująca publikacja, podejmująca jeden z najtrudniejszych problemów społeczno-gospodarczych jakim jest zagadnienie bezrobocia. Jest to książka pióra ks. prof. UKSW dra hab. Jarosława Korala SDB, kierownika katedry Polityki Społecznej UKSW w Warszawie, która nosi tytuł: *Etyczno-społeczne aspekty bezrobocia w świetle doświadczeń polskich*. Sam Autor określa we wstępie cel swojej rozprawy jako próbę zaprezentowania wybranych aspektów zjawiska bezrobocia (s. 9). Autor omawianej pozycji, jako teolog i politolog, posiada rozległą wiedzę, aby pokazać w sposób kompetentny zjawisko bezrobocia z perspektywy katolickiej nauki społecznej.

Według zamysłu Autora publikacja skierowana jest do osób, które w sposób teoretyczny lub praktyczny zajmują się problematyką bezrobocia. Zawarte w książce rozważania z pewnością zainteresują pracowników Urzędów Pracy, ośrodków pomocy społecznej, poradni psychologiczno-pedagogicznych. Stanowią jednocześnie cenne źródło wiedzy z tego zakresu dla studentów socjologii, politologii oraz rozwijanego obecnie kierunku praca socjalna.

Mamy zatem przed sobą interesującą publikację, która ujmuje zagadnienie bezrobocia w świetle nauki Kościoła. Praca składa się z czterech rozdziałów.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Praca podstawowym dobrem człowieka*, znajdujemy rozważania dotyczące pojęcia pracy ludzkiej. J. Koral zwraca uwagę na fakt, że zagadnienie to jest traktowane z różnorodnych punktów widzenia i używane w różnych znaczeniach, dlatego trudno jest stworzyć jedną wyczerpującą definicję tego pojęcia. Pomimo tego zastrzeżenia, prezentuje to pojęcie na gruncie klasycznej filozofii, w ujęciu socjologicznym oraz katolickiej nauki społecznej. Przytacza definicje między innymi za: J. Majką, A. Dylus, H. Skorowskim. Na szczególną uwagę zasługuje definicja Jana Pawła II, zawarta w encyklice *Laborem exercens*, w której praca ujmowana jest

szeroko jako wszelka działalność człowieka (s. 13 n). Autor uzasadnia zasadniczą tezę katolickiej nauki społecznej, zgodnie z którą „praca jawi się (...) jako powszechne ludzkie doświadczenie, charakterystyczne tylko i wyłącznie dla człowieka. Jako prawdziwe dobro osoby ludzkiej, postrzegana jest ona w kategoriach moralnej powinności człowieka” (s. 11).

J. Koral porusza problem godności pracy ludzkiej. Punktem wyjścia w rozważaniach jest stwierdzenie, iż konieczne jest odniesienie do godności jej podmiotu, jakim jest osoba ludzka. Prezentuje refleksje dotyczące godności człowieka, na tle których poddaje szczegółowej analizie godność pracy. Autor podkreśla w podsumowaniu, że „(...) w procesie ludzkiej pracy istotnym jest to, by człowiek nie doznawał pomniejszenia swej godności. Praca więc nie może być wrogiem człowieka, nie może tego człowieka degradować, ale wprost przeciwnie, uczestnicząc w jego godności, jest przejawem jego wolności, rozumności i odpowiedzialności” (s. 24 n).

Trzeci z problemów poruszonych w rozdziale pierwszym, dotyczy jednego z podstawowych praw społecznych osoby ludzkiej jakim jest prawo do pracy. Na temat tego prawa czytamy zarówno w dokumentach świeckich, jak i kościelnych kodyfikujących prawa człowieka. Wśród dokumentów świeckich na uwagę zasługują: Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ, Europejska Konwencja Praw Człowieka Rady Europy oraz Pakt Praw Człowieka, a także najnowsze dokumenty europejskie Karta Podstawowych Praw Socjalnych Pracowników i Traktat Amsterdamski. Autor stwierdza, że „w katolickiej nauce społecznej bezrobocie uważa się za naruszenie prawa do pracy, które powszechnie uznawane jest za jedno z podstawowych praw osoby ludzkiej, konieczne dla jej rozwoju, dla rozwoju rodziny i całego społeczeństwa” (s. 25 n). Prezentuje analizę dokumentów z zakresu nauczania społecznego Kościoła. Należy tu podkreślić w szczególności: encyklikę *Rerum novarum* Leona XIII, encyklikę *Pacem in terris* Jana XXIII, Konstytucję Duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* oraz encyklikę *Laborem exercens* Jana Pawła II. Autor zwraca uwagę na antropologiczny i społeczny aspekt obowiązku pracy oraz uwarunkowania gospodarcze. Przy czym obowiązku pracy nie należy pojmować jako bezwzględnego przymusu, co wyjaśnia podając istotne ograniczenia. Jednocześnie podkreśla, że prawo do pracy posiada swoje uzasadnienia w prawie do wolności człowieka. Konkludując twierdzi, że najważniejszym zadaniem społecznym, spoczywającym zarówno na jednostce, inicjatywie prywatnej oraz na państwie, jest tworzenie nowych miejsc pracy (s. 32).

Rozdział drugi nosi tytuł *Zjawisko bezrobocia we współczesnym świecie*. Na wstępie autor prezentuje, zastrzegając trudności w jednoznacznym okre-

śleniu zjawiska, panoramę definicji bezrobocia, które przydatne są w różnych dziedzinach nauki, między innymi w ekonomii, socjologii, katolickiej nauce społecznej, psychologii oraz w ustawodawstwie polskim. Na tym tle, podejmuje próbę precyzyjnego określenia zakresu pojęcia i podaje definicję zjawiska bezrobocia (s. 37). Prezentuje także wyróżnione w literaturze przedmiotu rodzaje bezrobocia oraz wyjaśnia dwa terminy dotyczące jego pomiaru: skalę i stopę bezrobocia (s. 37 n).

J. Koral poszukuje źródeł bezrobocia w świecie. Stwierdza, że po raz pierwszy pojawiło się ono w Anglii na przełomie XVIII i XIX wieku, na skutek zastąpienia siły roboczej siłą maszynową (s. 51). Podkreśla fakt, że stało się ono obecnie zjawiskiem masowym i jest przyczyną poważnych problemów ekonomicznych, społecznych, politycznych i moralnych.

W omawianej pozycji znajdujemy dogłębną analizę zjawiska bezrobocia w ujęciu katolickiej nauki społecznej. To właśnie Kościół od końca XIX wieku upomina się o prawa ludzi pozbawionych pracy. Czyni to w imię zasady sprawiedliwości społecznej, solidarności i wspólnego dobra. J. Koral rozwiązanie problemu bezrobocia upatruje w pracy nad kulturą jako ogólną koncepcją życia. Twierdzi, że „jeśli będzie ona bazować na integralnej wizji człowieka i obejmować będzie wszystkie wymiary jego istnienia, podporządkowując sferę materialną wartościom wewnętrznym i duchowym, wtedy przełoży się ona również na właściwe decyzje dotyczące produkcji, konsumpcji i zatrudnienia” (s. 69).

Kolejnym istotnym problemem, jakim zajął się Autor, jest charakterystyka polskiego bezrobocia. Dostrzega specyfikę tego zjawiska w trzech okresach historycznych: w latach 1918-1939, w latach 1944-1989 oraz po 1989 r. Omawia szczegółowo cechy polskiego bezrobocia: selektywność, zróżnicowanie geograficzne, recesję gospodarczą niektórych gałęzi przemysłu, „starzenie się” bezrobocia oraz niską aktywność bezrobotnych (s. 75 n).

Trzecia część pracy zatytułowana jest *Społeczne aspekty bezrobocia*. Zjawisko bezrobocia rozpatrywane jest tu z punktu widzenia jego negatywnych następstw w życiu społecznym. Na wstępie znajdujemy refleksje Autora dotyczą indywidualnych skutków przeżywania dramatu bezrobocia przez osobę. Podkreśla fakt, że zmiany w otoczeniu zewnętrznym człowieka, pozostają w istotnym związku z jego psychicznym funkcjonowaniem. Pociąga to za sobą pojawienie się w życiu osoby pozbawionej pracy kryzysów natury psychicznej i fizycznej o zróżnicowanym nasileniu i czasie trwania. Poważnym problemem społecznym są konsekwencje bezrobocia w zakresie życia rodzinnego. Według J. Korala, bezrobocie jest przyczyną społecznej marginalizacji człowieka. Rodzi to negatywne skutki również w zakresie życia rodzinnego. Powoduje przede wszystkim chroniczny niedobór środ-

ków finansowych, czego konsekwencją jest niemożność zaspokajania na odpowiednim poziomie podstawowych potrzeb życiowych. Bezrobocie obciąża również sferę życia gospodarczego i społecznego państwa. Generuje powstawanie coraz trudniejszych do rozwiązania i nawarstwiających się problemów, których rozwiązanie wymaga, kompleksowości, koherencji i wyraźnie określonych zakresów kompetencji.

Ostatni, czwarty rozdział omawianej książki nosi tytuł *Etyczne aspekty bezrobocia*. Zawarte tu treści dotyczą negatywnego wpływu zjawiska bezrobocia na świat wartości człowieka. J. Koral rozpoczyna swe rozważania od przybliżenia pojęcia wartości. Przytacza wybrane definicje wartości, między innymi w ujęciu: encyklopedycznym, socjologicznym według J. Szczepańskiego i W. Piwowarskiego oraz filozoficznym według S. Kamińskiego (s. 131n). Podkreśla, że bezrobocie prowadzi często do relatywizmu etycznego, który uwidacznia się w życiu jednostek, rozprzestrzeniając się na rodziny i całe społeczeństwo. Spustoszenie moralne dokonujące się w życiu osoby bezrobotnej prowadzi najczęściej do głębokiej marginalizacji. Kościół zachęca do budowania społeczeństwa mającego na celu dobro wszystkich jego członków, wnosząc do porządku społecznego hierarchię wartości, która wynika z poszanowania godności osoby ludzkiej i jej niezbywalnych praw. W konkluzji znajdujemy propozycje rozwiązań problemu bezrobocia, sugerowane przez katolicką naukę społeczną, jest to prowadzenie odpowiedniej polityki gospodarczej oraz ukierunkowanych programów zatrudniania (s. 176 n). Bezrobocie zagraża spójności naszego społeczeństwa, dlatego powinno budzić żywe zainteresowanie wszystkich jego członków.

Publikacja, stanowiąca pierwsze tego rodzaju opracowanie, oparta jest na obszernym i rzetelnym materiale bibliograficznym. Obejmuje szereg pozycji w języku polskim oraz w języku niemieckim, włoskim i francuskim. Pracę wzbogaca aneks, który zawiera List społeczny Konferencji Episkopatu Polski *W trosce o nową kulturę życia i pracy* oraz List pasterski Arcybiskupa Metropolity Katowickiego Damiana Zimonia *Kościół Katolicki na Śląsku wobec bezrobocia z dnia 19 marca 2001 roku* (s. 190 n).

Omawiana książka zasługuje na uznanie, ponieważ dobrze wypełnia postawiony przed nią cel – wprowadzić czytelnika w zagadnienie bezrobocia, będące obiektem zainteresowania katolickiej nauki społecznej. Może być inspiracją do nowych poszukiwań w tym zakresie, motywacją do znajdowania odpowiedzi na rodzące się pytania. Umożliwia zapoznanie się z pojawiającymi się problemami, na które również katolicka nauka społeczna będzie musiała szukać odpowiedzi w granicach jej przedmiotu.

Beata Szluz